

Materiały faktograficzne

Raport z analizy potencjału turystyczno-kulturowego powiatu nowodworskiego

Marcin Gorączko,
gorgon@pbs.edu.pl,

Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechnika Bydgoska im. J. i J.Śniadeckich

Aleksandra Gorączko

Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Politechnika Bydgoska im. J. i J.Śniadeckich

Abstrakt: Powiat nowodworski jest czwartym z kolei mikroregionem z obszaru województwa pomorskiego, dla którego przeprowadzono kompleksową analizę potencjału turystyczno-kulturowego. Została ona oparta na metodzie opracowanej w tym celu i opublikowanej pierwotnie w monografii A. Mikos v. Rohrscheidt "Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy", Gniezno, 2008. Uwzględnione są w niej potencjalne cele turystyki kulturowej w powiecie, pozostała oferta czasu wolnego oraz inne czynniki wpływające na turystykę kulturową, infrastruktura turystyczna oraz komunikacyjna, noclegowa i gastronomiczna. Waloryzację przeprowadzono metodą bonitacji punktowej z odpowiednio dobranymi kryteriami oceny, odpowiadającymi skali popularności danej grupy atrakcji i typu wypraw kulturowych.

I. Dane dotyczące przebiegu badania

Obszar badania: powiat nowodworski

Lokalizacja: województwo pomorskie

Zasięg: mikroregion

Metodologia: metoda oceny potencjału turystyczno-kulturowego mikroregionów zawarta w: Mikos von Rohrscheidt A., 2016, Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy (Wyd.3) Wyd. KulTour.pl, Poznań.

Kwerenda źródłowa literatury i materiałów: lipiec-sierpień 2022

Zapytania waloryzacyjne w obiektach i wizje lokalne: wrzesień 2022

Badania terenowe: wrzesień 2022

Przeprowadzający badanie terenowe: Marcin Gorączko, Aleksandra Gorączko

Data wypełnienia formularza: luty 2023

II. Formularz waloryzacyjny

Kategoria I: Potencjalne cele turystyki kulturowej

I.A: Zabytki:

I.A. a) Obiekty sakralne:

Historyczna katedra² (12 punktów),

brak

Historyczna bazylika³ (za pierwsze dwie, punkty tylko wówczas, jeśli nie są katedrami) (6),

brak

Historyczny zespół sakralny⁴ dużej wielkości Z (pierwsze dwa) (6)

brak

Mniejszy lub częściowo zachowany historyczny zespół sakralny (pierwsze dwa) (3)

brak

Historyczna znacząca świątynia innych religii ZD⁵ (za pierwsze dwie) (6)

brak

Sanktuarium historyczne⁶ o znaczeniu międzynarodowym⁷ (10)

brak

Sanktuarium historyczne o znaczeniu krajowym lub regionalnym (diecezjalnym)⁸ (jedno pierwsze) (6)

Sanktuarium Matki Boskiej Szkaplerznej w Lubieszewie (gm. Nowy Dwór Gdański) (6)

Sanktuarium o znaczeniu ponadregionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (7)

brak

Inne sanktuarium tej rangi lub sanktuarium o znaczeniu regionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (3)

brak

Inna historyczna stale dostępna świątynia innych wyznań i religii (4)

brak

Inna świątynia innych wyznań i religii Z (2)

Cerkiew św. Mikołaja w Żelichowie-Cyganku (gm. Nowy Dwór Gdański) (2)

Aktualna siedziba biskupia⁹ (6)

brak

Inny obiekt sakralny o znacznych walorach architektonicznych (pierwsze trzy) (4)

Kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa (XVII.) w Stegnie (4)

Kościół św. Jadwigi w Kmiecinie (XIV-XVII) (4)

Kościół św. Elżbiety (XIV., XVI-XIX)) w Lubieszewie, gm. Nowy Dwór Gdański (4)

Kościół św. Anny (XIV, XVII) w Marynowach, gm. Nowy Dwór Gdański (-)

Kościół św. Barbary (XIV) w Orłowie, gm. Nowy Dwór Gdański (-)

Kościół św. Jakuba (XIV, XIX) w Tui, gm. Nowy Dwór Gdański (-)

Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP (XIX) w Marzęcinie, gm. Nowy Dwór Gdański (-)

Ruiny kościoła katolickiego z XIV w. w Ostaszewie (-)

I.A. b) Zamki i pałace:

Monumentalny zamek lub pałac historyczny¹⁰, miejsce ważnych wydarzeń¹¹ ZD (za pierwsze trzy) (12)

brak

Monumentalny zamek lub pałac historyczny, ZD (za pierwsze trzy) (10)

brak

Zamek lub pałac historyczny, miejsce ważnych wydarzeń ZD (za pierwsze trzy) (5)

brak

Zamek lub pałac historyczny ZD (za pierwsze trzy) (3)

brak

Zamek lub pałac stylizowany¹² D (za pierwsze dwa*) (2)

brak

Dwór lub inna rezydencja, miejsce ważnych wydarzeń ZD (za pierwsze trzy**) (6)

brak

Ruina historycznego zamku/grodu/pałacu D (za pierwsze trzy***) (2)

brak

Ruina historycznego zamku, pałacu, grodu niedostępna (za pierwsze trzy****) (1)

Neolityczne osady bursztyńskie w Wybicku i Niedźwiedziówce (gm. Stegna) (1)

I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne:

Średniowieczny cenny zespół urbanistyczny¹³ z rynkiem i ulicami, zachowany w znacznej części (za pierwsze trzy) (12)

brak

Inny cenny zespół urbanistyczny na przynajmniej krajową skalę (10)

brak

Historyczny zespół urbanistyczny z rynkiem, zachowany we fragmentach (pierwsze dwa) (3)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych¹⁴, miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze trzy) (6)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych, miejsce ważnych wydarzeń¹⁵ Z (pierwsze dwa*) (3)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych ZD (pierwsze trzy**) (4)

Willa Bandera w Krynicy Morskiej, przykład architektury kurortowej z pocz. XX w.(4)

Willa Warta w Krynicy Morskiej, przykład architektury kurortowej z pocz. XX w.(4)

Budynek – miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze dwa***)(4)

brak

Budynek o znacznych walorach architektonicznych Z (pierwsze trzy****) (3)

Cesarski Dwór w Krynicy Morskiej, rekonstrukcja dawnego hotelu „Kaiserhof” z pocz. XX w. (3)

Budynek, miejsce ważnych wydarzeń Z (pierwsze dwa*****)(1)

brak

Historyczne fortyfikacje miejskie zachowane w znacznej części ZD (4)

brak

Znaczne fragmenty historycznych fortyfikacji miejskich (2)

brak

Ruiny fortyfikacji miejskich (1)

brak

Zachowane w znacznej części zespoły zabytkowe związane z dziejami innych niż polska grup etnicznych (za pierwsze dwa zespoły) (7)

- Ponad 20 domów podcieniowych w dawnych gospodarstwach menonickich (m.in. w Żuławkach, Nowej Kościelnicy, Marynowach i Mikoszewie) (7)*
- Pojedyncze zabytki związane z dziejami innych grup etnicznych ZD (za pierwsze dwa*) (4)*
- Kompleks kulturalno-rozrywkowy z lat 30. XX w. w Nowym Dworze Gdańskim – obecnie Żuławski Dom Kultury (4)*
- Dawny cmentarz menonicki w Stawcu, gm. Nowy Dwór Gdański (4)*
- Cmentarz 11 Wsi w Żelichowie (-)*
- Budynek dawnej szkoły ewangelickiej w Ostaszewie (-)*
- Częściowo zniszczone lub niedostępne obiekty związane z innymi grupami etnicznymi (pierwsze dwa) (1)*
- Wiatrak holender w Palczewie, gm. Ostaszewo (1)*
- Pozostałości dawnych cmentarzy menonickich i ewangelickich, np. w Marynowach, Różewie i Niedźwiedziówce (1)*
- Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu międzynarodowym ZD (pierwszy) (10)*
brak
- Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu krajowym ZD (pierwsze dwa*) (7)*
- Przekop Wisły (1891-1895) – sztuczne ujście rzeki pomiędzy Mikoszewem a Świbnem (7)*
- Kanał żeglugowy na Mierzei Wiślanej (patrz: uwagi w komentarzu) (7)*
- Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu regionalnym ZD (do trzech***) (3)*
- Polderowa infrastruktura hydrotechniczna Wielkich Żuław (-)*
- Latarnia Morska Krynica Morska (-)*
- Pozostałości śluzy wałowej w Marzęcinie (-)*
- Mosty zwodzone na Szkarprawie (2 obiekty) i Wiśle Królewieckiej (1 obiekt) z I poł. XIX w. w Rybinie (-)*
- Most zwodzony na Tudze w Tujsku (-)*
- Historyczna funkcjonująca stale⁶ linia kolejowa lub żeglugowa (tylko za przystanek początkowy lub końcowy danej linii) (6)*
brak
- Historyczna funkcjonująca sezonowo lub nieregularnie linia kolejowa lub żeglugowa (lub przystanki pośrednie linii stałej) (za pierwszy przystanek* 4)*
- Żuławska Kolej Dojazdowa (4)*

I.A. d) Obiekty militarne:

- Zespół forteczny o bardzo dużym znaczeniu militarnym, zachowany w znacznej części ZD (10)*
brak
- Zespół forteczny o mniejszym znaczeniu lub zachowany w mniejszej części* ZD (4)*
brak
- Zespół forteczny o mniejszym znaczeniu, dostępny sezonowo lub w mniejszej części** (2)*
brak
- Pojedyncze zachowane obiekty forteczne ZD (za pierwsze dwa***) (2)*
brak

Pojedyncze obiekty forteczne częściowo dostępne, ruiny fortec (pierwsze dwie****) (1)

brak

Zachowana w dużej części, dostępna linia umocnień, ważna strategicznie (pierwsze dwie) (4)

brak

Zachowana w niewielkiej części, dostępna linia umocnień* (2)

brak

Pojedyncze dostępne fragmenty umocnień (pierwsze dwa)** (1)

Niemieckie schrony z II wojny światowej (2 obiekty) przy przeprawie promowej i przekopie w Mikoszewie (1)

Dodatkowe punkty za obiekty dziedzictwa kulturowego:

Obiekt Dziedzictwa Kulturowego o znaczeniu międzynarodowym ZD: UNESCO (dodatkowo 30),

brak

Obiekt będący na polskiej liście Pomników Historii ZD (dodatkowo, jeśli nie znajduje się on na liście UNESCO) *brak*

Przy braku ogólnej dostępności obiektów z tej grupy punkty są odejmowane, pozostawia się tylko 1/3 punktów przyznanych za dany obiekt, jeśli inaczej nie wskazano.

nie dotyczy

Dodatkowe punkty za wszystkie miejsca lub obiekty wpisanych powyżej klas:

Za stałych przewodników miejskich oprowadzających po obiektach lub przewodników obiektowych w j. polskim (za pierwsze pięć) (po 2 pkt)

brak

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu obiektach) (1 pkt)

brak

Za możliwość zamówienia przewodnika obiektowego** (pierwsze pięć) (1 pkt)

Dom podcieniowy w Marynowach, możliwość oprowadzenia przez właścicielkę obiektu (1)

Cerkiew św. Mikołaja w Żelichowie-Cyganku, możliwość oprowadzenia przez proboszcza (1)

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu) (po 1 pkt)

brak

Przewodniki elektroniczne po miejscu lub obiekcie (za pierwsze trzy) (1),

brak

Mikroeventy¹⁷ oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego miejsca lub obiektu (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania miejsca lub obiektu (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

brak

Wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (przynajmniej dwie wersje obcojęzyczne, w pierwszych trzech obiektach) (dodatkowo po 1 pkt)

brak

Własny materiał informacyjny w obiekcie, jak publikacje monograficzne, albumy (za pierwsze trzy obiekty) (1 pkt),

brak

Własny materiał informacyjny w obiekcie w językach obcych (przynajmniej dwóch) w pierwszych trzech obiektach (1 pkt)

brak

Za bardzo dobry (2) lub dobry (1) stan konserwacji i estetyki najważniejszych trzech obiektów (element uznaniowy) można doliczyć w sumie od 1 do 2 punktów dla całego regionu).

Dobry stan konserwacji estetyki obiektów sakralnych, ponadprzeciętny stan zachowania cmentarzy menonickich i ewangelickich (1)

I.B. Miejsca historyczne lub znaczące:

I.B. a) Budowle historyczne i monumenty:

Monumenty (pomniki) o znaczeniu międzynarodowym¹⁸ (każdy) (8)

brak

Monumenty (pomniki) o znaczeniu krajowym¹⁹ (do trzech*) (6)

brak

Monumenty (pomniki) o znaczeniu regionalnym²⁰ (do trzech**) (2)

Pomnik Walki i Męczeństwa na terenie obozu koncentracyjnego Stutthoff, aut. W. Tolkina (2)

Pomniki lub obiekty małej architektury²¹ o znaczeniu lokalnym (do trzech***) (1)

Pomnik Budowniczych Obozu Stutthof w Przebrnie (1)

Pomnik Pierwszych Osadników w Krynicy Morskiej (1)

Kamienie graniczne Wolnego Miasta Gdańska z 1919 roku, okolice Przebrna (1)

Cmentarz Żołnierzy Radzieckich z pomnikiem w Krynicy Morskiej (-)

Pomnik Dzików w Krynicy Morskiej (-)

Miejsca historyczne²² o znaczeniu międzynarodowym (do trzech) (8)

Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny (1939-1945) KL Stutthof, Sztutowo (8)

Miejsca historyczne o znaczeniu krajowym (do trzech) (4)

brak

Miejsca historyczne o znaczeniu regionalnym, (do trzech**) (2)

Przeprawa Mikoszewo-Świbno, miejsce ewakuacji więźniów obozu Stutthof w 1945 roku (2)

Miejsca związane z akcją utworów literackich o międzynarodowym znaczeniu (za pierwsze trzy) (3)

brak

Miejsca związane z akcją utworów literackich o krajowym znaczeniu (za pierwsze trzy) (2)

Most na Wiśle Królewieckiej w Sztutowie, znany z serialu „czterej Pancerni i Pies” (2)

Miejsca związane z biografią osób o krajowym znaczeniu²⁴ (do trzech) ZD (2)

brak

Miejsca związane z biografią osób o krajowym znaczeniu niedostępne lub częściowo zachowane (za pierwsze dwa*) (1)

Drewnica, gm. Stegna, związana z biografią Czesława Miłosza, miejsce śmierci matki poety (1)

Piaski, Krynica Morska – miejsce związane z biografią Joanny Chmielewskiej, pisarki (1)

Miejsca związane z biografią osób o regionalnym znaczeniu (pierwsze dwa) (1)

brak

Miejsca związane z biografią osób innej narodowości, ważnych w skali krajowej dla tych narodowości (za pierwsze dwa) (2)

brak

I.B. b) Cmentarze historyczne

Nekropolia zbiorowa władców Polski (8),

brak

Nekropolia zbiorowa innych znanych w skali kraju osobistości (do trzech) (5)

brak

Nekropolia zbiorowa znanych osobistości w skali regionu (do trzech) (2)

brak

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali międzynarodowej (6)

brak

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali kraju (do trzech) (2)

brak

Pojedyncze miejsce pochówku osobistości znanej w skali regionu (do trzech) (1)

brak

Inny cmentarz zabytkowy z ciekawymi obiektami sztuki sepulkralnej*** (do dwóch) ZD (1)

Cmentarz rzymskokatolicki w Marynowach (1)

Za każdy cmentarz zabytkowy lub inną nekropolię o znacznie ograniczonej dostępności²⁵ – odejmuje się połowę przyznanych punktów

nie dotyczy

I.B. c) Budowle współczesne²⁶

Budowle współczesne o bardzo wysokiej wartości architektonicznej ²⁷ D (do dwóch) – (5)

brak

Budowle współczesne o bardzo wysokiej wartości architektonicznej (nie dostępne) (do dwóch*) (2)

brak

Budowle współczesne o wysokiej wartości architektonicznej²⁸ (do trzech**) (1)

brak

I.C) Pojedyncze dzieła sztuki:

Pojedyncze²⁹ obiekty sztuki historycznej o znaczeniu międzynarodowym³⁰ (10)

brak

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu krajowym (do trzech) (5)

brak

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu regionalnym (do trzech*) (3)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu międzynarodowym (9)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu krajowym (do trzech*) (5)

brak

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu regionalnym (do trzech**) (2)

brak

I.D. Muzea i wystawy (w tym skanseny, galerie, muzea techniki)

Muzea o znaczeniu międzynarodowym³¹ (10)

brak

Muzea o znaczeniu krajowym³² (do trzech) (8)

Muzeum Stutthof w Sztutowie. Niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny i zagłady (1939-1945) (8)

Muzea o znaczeniu regionalnym³³ (do trzech) (5)

Muzeum Zalewu Wiślanego w Kątach Rybackich, Oddział Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku (5)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim (5)

Muzea o znaczeniu lokalnym (do trzech***) (2)

Muzeum Bursztynu w Stegnie (2)

Muzeum Przyrodniczo-Myśliwskie w Krynicy Morskiej (2)

Muzea typu skansenowskiego duże³⁴ o przynajmniej regionalnym zasięgu (10)

brak

Inne muzea typu skansenowskiego (za pierwsze dwa) (6)

brak

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu krajowym (w sumie za pierwsze trzy) (4)

brak

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu regionalnym* (w sumie za pierwsze trzy) (2)

brak

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na dużą skalę (ponad 10 placówek) (4)

Dni Otwarte Żuławskich Zabytków (ponad 20 obiektów w 2022 roku) (4)

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na mniejszą skalę* (3-9 placówek) (2)

brak

Lokalne izby pamięci, ogólnodostępne prywatne kolekcje pamiątek (do trzech****) (1)

Jantarvia Car Museum w Jantarze, muzeum samochodów amerykańskich (1)

Izba Historii i Tradycji Gminy Ostaszewo (1)

Izba Regionalna "Ceglana Zagroda" w Powalinie (gm. Nowy Dwór Gdański) (1)

Samodzielne prezentacje multimedialne (pierwsze dwie) (4)

Kopalnia Bursztynu w Jantarze – obiekt edukacyjny (4)

Przy wszystkich uwzględnionych powyżej muzeach i ekspozycjach **dotatkowe** punkty za:

Ekspozycje i prezentacje multimedialne (do dwóch) (2)

Muzeum Stutthof w Sztutowie, pokazy filmowe (2)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim, pokaz filmowy (2)

Wersje obcojęzyczne ekspozycji i prezentacji multimedialnych (do dwóch) (za każdą 1)
brak

Ekspozycje i prezentacje³⁵ albo samodzielne placówki muzealne związane tematycznie z innymi grupami narodowymi lub etnicznymi, dziejami innych państw lub narodów (za pierwsze dwie z objaśnieniami w innym języku) (3)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim, wystawa stała: „Na polskim polderze. Z dziejów mennonitów – niderlandzkiej mniejszości religijnej” (3)

Przewodniki elektroniczne (1)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim (1)

Wersje obcojęzyczne przewodników elektronicznych (do 2 języków za każdy:) (1)

brak

Przewodnicy obiektowi stali (2)

Muzeum Stutthof w Sztutowie (2)

Przewodnicy obcojęzyczni obiektowi stali za każdy język do trzech (1)

Muzeum Stutthof w Sztutowie (3)

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie** (1)

brak

Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie w przynajmniej 2 językach obcych (w braku stałych), za każdy język do trzech (1)

brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego muzeum (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania muzeum (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

Żuławski Park Historyczny w Nowym Dworze Gdańskim, warsztaty kulinarne, ceramiczne, kurs układania wałów przeciwpowodziowych i inne (2)

Własny materiał informacyjny³⁶, wydany nie dawniej niż przed 5 laty (1)

Muzeum Stutthof w Sztutowie (1)

Wersje obcojęzyczne własnego materiału informacyjnego (min. dwie wersje) (1)

Muzeum Stutthof w Sztutowie, m.in. j. niemiecki, angielski, hiszpański (2)

Sklep muzealny otwarty w godzinach pracy muzeum (1)

Muzeum Stutthof w Sztutowie (1)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim (1)

Muzeum Bursztynu w Stegnie (1)

Przy muzeach o znaczeniu **krajowym** dodatkowe punkty za:

Opis zbiorów w językach obcych (1)

Muzeum Stutthof w Sztutowie (1)

Pojedyncze eksponaty (kolekcje) o znaczeniu międzynarodowym³⁷ (do dwóch) (2)

brak

Przy muzeach **regionalnych i lokalnych** punkty dodatkowe za:

Stałe godziny otwarcia (1)

Muzeum Zalewu Wiślanego w Kątach Rybackich, Oddział Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku (1)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim (1)

Muzeum Bursztynu w Stegnie (1)

Pojedyncze eksponaty lub kolekcje o znaczeniu międzynarodowym (do dwóch w sumie) (2)

brak

Pojedyncze eksponaty o znaczeniu krajowym (najwyżej jeden) (1)

brak

Każdą wystawę tematyczną stałą powyżej czterech (do dwóch w sumie) (1)

Muzeum Żuławskie w Żuławskim Parku Historycznym w Nowym Dworze Gdańskim, Magazynek strażnika wałowego (1)

Własny materiał informacyjny, opracowania mniejsze (broszury, foldery) (1)

Muzeum Zalewu Wiślanego w Kątach Rybackich, Oddział Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku (1)

I.E. Eventy kulturowe:

Regularne³⁸ eventy kultury wysokiej³⁹ o znaczeniu⁴⁰ międzynarodowym (7)

brak

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)

brak

Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)

Międzynarodowy Festiwal Organowy w Stegnie (40 edycja w 2022 roku) (4)

Regularne eventy kultury masowej⁴¹ o znaczeniu międzynarodowym (7)

brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu krajowym (do trzech) (6)

brak

Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu regionalnym (do trzech) (4)

Mistrzostwa Świata w Poławianiu Bursztynu w Jantarze (22 edycja w 2022 roku) (4)

AMCARS River Bank Mikoszewo – Złot Miłośników pojazdów amerykańskich (3 edycja w 2022 roku) (4)

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu międzynarodowym (7)

brak

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)

brak

Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)

Dzień Osadnika w Nowym Dworze Gdańskim (7 edycja w 2021 roku) (4)

Rzadsze⁴² eventy kultury wysokiej lub masowej o znaczeniu międzynarodowym (jeden)(4)

brak

Regularne działanie na terenie regionu⁴³ grup inscenizacji historycznej (za pierwsze dwie) (5)

brak

Dodatkowy punkt przyznaje się za każdy dzień trwania danego eventu kultury masowej ponad 4 dni, (jednak nie więcej niż 3 punkty w sumie)

brak

I.F. Funkcjonujące zakłady przemysłowe:

Z ofertą turystyczną (do dwóch) (2)

Manufaktura Hersztek (produkcja kaffli), Nowa Kościelnica, brak stałej oferty turystycznej – możliwość oprowadzenia po zakładzie przez właściciela (-)

Z ofertą kulturową⁴⁴ (do dwóch): (2)

brak

Mikroeventy oferowane podczas każdego zwiedzania grupowego zakładu (pierwsze 2) (po 2 pkt)

brak

Mikroeventy dostępne na zamówienie grupowe podczas zwiedzania zakładu (za pierwsze 2) (po 1 pkt)

brak

Dodatek za obsługę w językach obcych: (minimum dwa języki obce) (za każdą ofertę) (1)

brak

I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

ZOO, Akwaria, Parki Dzikich Zwierząt, inne duże obiekty zoologiczne (za każdy do trzech) (4)

Mini ZOO w Jantarze (-)

Park Narodowy z Muzeum Przyrodniczym na terenie regionu⁴⁵ (za każdy) (8)

brak

Park Krajobrazowy na terenie regionu (do trzech) (2)

Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana (2)

Rezerwat przyrody na terenie regionu (Poza Parkami Narodowymi i Krajobrazowymi) do trzech) (1)

Rezerwaty „Kąty Rybackie”, „Buki Mierzei Wiślanej” i „Mewia Łacha” w granicach parku krajobrazowego (-)

Ogród Botaniczny, Palmiarnia, Arboretum (za pierwsze dwa obiekty) (4)

brak

Ogród przy rezydencji, park kultywowany (za pierwsze dwa obiekty) (2)

brak

Park miejski duży kultywowany (pow. od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze dwa) (2)

brak

Park miejski duży, kultywowany, bez obiektów sztuki* (za pierwsze dwa) (1)

brak

Park miejski mniejszy (powierzchnia od 1-4 ha) z obiektami sztuki** (za pierwszy) (1)

brak

I.H. Szlaki kulturowe:

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne⁴⁶ szlaki turystyczne o znaczeniu⁴⁷ międzynarodowym (8)

Pomorski odcinek Drogi Św. Jakuba (8)

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne szlaki o znaczeniu krajowym (za pierwsze trzy) (6),

Pętla Żuławska, wodna trasa turystyczna (6)

Szlak Mennonitów (rowerowy) Gdańsk-Elbląg (6)

Przebiegające przez region materialne lub realne szlaki turystyczne o znaczeniu regionalnym (za pierwsze dwa) (3)

Jantarowy Szlak, pieszy, Przeprowa w Mikoszewie-Krynica Morska, wchodzi w skład szlaku E9 (3)

Materialne lub realne szlaki turystyczne w regionie (własne) (za pierwsze trzy) (3)

brak

Materialne lub realne szlaki lub trasy w poszczególnych miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (3)

brak

Wirtualne szlaki turystyczne⁴⁸, przebiegające przez teren regionu (za pierwsze trzy) (2)

Szlak Latarni Morskich Polskiego Wybrzeża, Latarnia w Krynicy Morskiej (2)

Wirtualne trasy tematyczne w miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (1)

brak

Podziemne trasy turystyczne stale dostępne na terenie regionu (7)

brak

Regularna oferta objazdu turystycznego z przewodnikiem (za pierwsze dwie trasy) (3)

brak

Oferta objazdu turystycznego z przewodnikiem na zamówienie (za pierwsze dwie trasy) (1)

brak

Dodatkowe wersje językowe oferty objazdu z przewodnikiem (za dwie pierwsze) (1)

brak

Kategoria II: Elementy obsługi turystycznej:

II.A. Informacja turystyczna:

Informacja turystyczna na miejscu, regularnie czynna (2)

Biuro Informacji Turystycznej w Krynicy Morskiej (2)

Informacja w językach obcych, (za każdy język do trzech) (1)

brak

Przewodnicy miejscy lub terenowi na zamówienie (3)

Łukasz Kępski, Nowy Dwór Gdański (3)

Przewodnicy miejsca lub terenowi, (za każdy język do czterech) (1)

brak

Aktualny⁴⁹ własny materiał informacyjny wysokiej jakości na temat regionu lub jego miejscowości (ogólnie) (2)

brak

Wersje obcojęzyczne materiału informacyjnego wysokiej jakości (każdy język do trzech) (1)

brak

Pozostały* aktualny materiał informacyjny⁵⁰: (1)

Biuro Informacji Turystycznej w Krynicy Morskiej (2)

Wersje obcojęzyczne pozostałego materiału informacyjnego* (od dwóch języków) (1)

brak

II.B. Infrastruktura turystyczna:

Hotele 5,4,3,2,1-gwiazdkowe, hostele, schroniska, kwatery zorganizowane⁵¹ – (za pierwsze dwa obiekty każdej kategorii) (2)

*Hotel Morski Widok**** w Krynicy Morskiej (2)*

*Tristan Hotel & Spa**** w Kątach Rybackich (2)*

*Hotel Continental Aqua & Spa*** w Krynicy Morskiej (2)*

*Hotel NAT**** w Krynicy Morskiej (2)*

Aparthotel Kaiserhof-Cesarski Dwór w Krynicy Morskiej (2)

Aparthotel Perla Mare w Krynicy Morskiej (2)

Pensjonat „W Starym Porcie” w Krynicy Morskiej (2)

Pensjonat Bandera w Krynicy Morskiej (2)

*Camping 159 "Camp"*** w Stegnie (2)*

Istniejąca oferta pakietowa⁵² hoteli z usługami turystycznymi (za pierwsze dwie oferty w różnych klasach) (1)

brak

Restauracje⁵³ z autentyczną kuchnią regionalną⁵⁴, (za pierwszy obiekt) (3)

Gospoda Mały Holender w Żelichowie (3)

Restauracje z autentyczną krajową kuchnią tradycyjną (za pierwszy inny⁵⁵ obiekt) (2)

*Restauracja Kobaltowa w Tristan Hotel & Spa**** w Kątach Rybackich (1)*

Inne restauracje (za pierwszy obiekt) (1)

Willa restauracja Joker w Nowym Dworze Gdańskim (1)

Dodatkowe punkty za historyczne wnętrza restauracji (za pierwsze dwa obiekty) (1)

Gospoda Mały Holender w Żelichowie (1)

Dodatkowe punkty za ofertę kulturową w restauracji⁵⁶ (za pierwsze dwa obiekty) (1)

Warsztaty kulinarne w Gospodzie Mały Holender w Żelichowie (1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 22 (za pierwszą) (1)

Restauracja „Strzechówka” w Krynicy Morskiej (1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 24 (za pierwszą) (1)

Willa restauracja Joker w Nowym Dworze Gdańskim (1)

Bistra, bary (za pierwszy obiekt) (1)

FISZKA Sieć Smażalni Szprotek w Krynicy Morskiej (1)

Możliwość wynajęcia⁵⁷ na miejscu autokaru, minibusu, samochodu (za pierwsze dwie oferty) (2)

brak

II.C. Infrastruktura komunikacyjna:

Lotnisko z połączeniami międzynarodowymi w odległości mniej niż 50 km od centrum regionu (1 godzina na dotarcie) (4)

Port Lotniczy Gdańsk im. Lecha Wałęsy (4)

Lotnisko z połączeniami krajowymi* w odległości mniej niż 50 km od centrum regionu (3)

brak

Duży dworzec kolejowy⁵⁸ na miejscu (za pierwszy) (3)

brak

Inny* dworzec kolejowy⁵⁹ na miejscu (za pierwszy) (2)

Węzłowa stacja Stegna Gdańska, Żuławska Kolej Dojazdowa (2)

Dworzec autobusowy⁶⁰ na miejscu (za pierwszy) (2)

Krynica Morska (2)

Przystanek* autobusowy⁶¹ na miejscu (za pierwszy) (1)

Nowy Dwór Gdański (1)

Port pasażerski morski⁶² na miejscu (za pierwszy) (3)

Port morski Krynica Morska (3)

Czynna przystań* pasażerska morska lub rzeczna (za pierwszą) (1)

Przeprawa promowa przez Wisłę Mikoszewo-Świbno (-)

Autostrada lub droga szybkiego ruchu w odległości mniej niż 20 km⁶³ (za pierwsze dwie) (4)

brak

Droga ekspresowa lub droga główna krajowa w odległości mniej niż 10 km (za pierwsze dwie) (2)

S7 (Gdańsk - Rabka) (2)

DK55 (Nowy Dwór Gdański – Malbork-Grudziądz-Stolno) (2)

Inne połączenie* bez utrudnień dla autokarów (za pierwsze dwa) (1)

DW 501 (Gdańsk – Krynica Morska), na trasie prom Świbno-Mikoszewo, czynny maj-kwiecień (1)

Obecność komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej⁶⁴ (2)

Żuławska Kolej Dojazdowa, sezonowo (2)

Kursy nocne komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej (1)

brak

Całodobowa oferta taxi na miejscu (1)

Indywidualni kierowcy świadczący usługi przewozowe (-)

Stała oferta powozów, bryczek i inna retro (za pierwszą ofertę) (3)

Jantarvia Car Museum, przejazd Cadillac De Ville Convertible '64 (3)

Oferta powozów, bryczek i inna retro na zamówienie (za pierwszą ofertę) * (1)

brak

II.D. Promocja turystyczna:

Samodzielny udział regionu lub wchodzących w jego skład miejscowości, gmin lub obiektów w światowych prestiżowych targach turystycznych (za każde stoisko w roku do trzech) (3)

brak

Samodzielny udział regionu lub innych podmiotów (jak wyżej) w krajowych targach turystycznych* (za każde stoisko do trzech) (2)

brak

Wydawanie regularnych publikacji o charakterze promocyjnym (za pierwsze 2 w ostatnim roku) (1)

brak

Zorganizowanie podróży/wizyty medialnej⁶⁵ w ostatnich 2 latach (2)

brak

Zorganizowanie konferencji naukowej lub popularyzacyjnej związanej z turystyką w ciągu ostatniego roku (1)

brak

Kategoria III: Pozostała oferta czasu wolnego:**III.A. Instytucje Kultury**

Teatr stały⁶⁶ (za pierwszy obiekt) (3)

brak

Filharmonia na miejscu (3)

brak

Stała oferta⁶⁷ koncertów muzycznych* (za pierwszą ofertę) (2)

brak

Sezonowa oferta teatralna lub muzyczna** (za pierwsze dwie) (1)

Krynica Morska, muzyczna oferta wakacyjna (1)

Opera na miejscu (2)

brak

Teatr muzyczny (operetka, rewia lub musical) na miejscu (za pierwszą ofertę) (2)

brak

Kino stałe (za pierwszy obiekt) (2)

Kino Żuławy w Nowym Dworze Gdańskim (2)

III.B. Atrakcje krajobrazowe:

Góry ze znakowanymi szlakami turystycznymi na terenie regionu (2)

brak

Jeziora (zdatne do kąpiel, dostępne) ze szlakami pieszymi/rowerowymi (pierwszy akwen) (2)

brak

Brzeg morski na terenie regionu (3)

Morze Bałtyckie, Zatoka Gdańska (3)

Pomniki przyrody (za pierwsze dwa) (1)

Buk pospolity w leśnictwie Kąty Rybackie, gm. Sztutowo (1)

Buk pospolity w Drewnicy, gm. Stegna (1)

Wieża widokowe stale dostępne (za pierwsze dwie) (1)

Latarnia Morska w Krynicy Morskiej (1)

Możliwość zamówienia lotu turystycznego nad regionem lub miejscowością (za pierwszą) (3)

Aeroklub Elbląski - Lot widokowy wokół Zalewu Wiślanego z widokiem na Przekop Mierzei (3)

III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna⁶⁸:

Baseny kryte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt) (2)

Park wodny w Hotel Continental Aqua & Spa w Krynicy Morskiej (2)

Baseny otwarte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt przy braku basenu krytego) (1)

nie dotyczy

Plaże morskie ogólnodostępne, plaże jeziorne, rzeczne – (za pierwszy obiekt) (2)

Mikoszewo, Jantar, Stegna, Krynica Morska, Sztutowo i inne (2)

Stała oferta kursów językowych⁶⁹ ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (2)

EGG Centrum Językowe, Nowy Dwór Gdański (2)

Sezonowa* oferta kursów językowych ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (1)

brak

Stale centra sportowe⁷⁰ z ofertą ogólnodostępną (za pierwszy obiekt) (2)

Hala Sportowa „Pilawa” w Nowym Dworze Gdańskim (2)

Sezonowe* centra sportowe z oferta ogólnodostępną (za pierwszy obiekt)(1)

brak

Stadiony sportowe (za pierwszy obiekt) (1)

Stadion Miejski w Nowym Dworze Gdańskim (1)

Szkoły i szkolenia sportowe ogólnodostępne (jeździeckie, lotnicze, inne) (pierwsze dwa) (1)

Stajnia u Bohuna w Sztutowie (1)

Ośrodek Jazdy Konnej "Mierzeja" w Sztutowie (1)

Szkoła windsurfingu „Wind Sport” w Krynicy Morskiej (-)

Lodowiska ogólnodostępne stale (za pierwszy obiekt) (2)

brak

Lodowiska sezonowe* (za pierwszy obiekt) (1)

brak

Kategoria IV: Inne czynniki wspierające turystykę kulturową:

IV. A. Instytucje w regionie:

Obecność uniwersytetu⁷¹ w regionie (za pierwszy) (4)

brak

Obecność innej uczelni wyższej w regionie⁷² (za pierwsze dwie) (2)

brak

Obecność siedziby władz państwowych⁷³ (5)

brak

Obecność siedziby władz wojewódzkich (2)

brak

IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej w regionie:

Oficjalne kurorty⁷⁴ (za pierwsze trzy miejscowości) (4)

Krynica Morska stara się o uzyskanie statusu uzdrowiska (-)

Sanatoria i ogólnodostępne ośrodki rehabilitacji⁷⁵ (punkty za pierwsze dwa obiekty)(2)

Sanatorium Zefir, Krynica Morska (2)

Ośrodek Rehabilitacyjno-Wczasowy Albatros w Krynicy Morskiej (2)

IV.C. Oferta turystyki biznesowej w regionie:⁷⁶

Regularne⁷⁷ organizowanie imprez targowych o przynajmniej krajowym zasięgu (2)

brak

Obecność krajowych central wielkich firm⁷⁸ w regionie (za pierwsze trzy) (2)

brak

Całoroczne centra konferencyjne (za pierwszy obiekt) (3)

brak

IV.D. Oferta shoppingu w regionie:⁷⁹

Galeria zakupów o znaczeniu regionalnym (za pierwszy obiekt) (4) za jeden następny (2)

brak

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych z patentem europejskim (za pierwszy obiekt) (2)

brak

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych znanych na skalę krajową (za pierwszy obiekt) (1),

brak

Deptak handlowy (za pierwszy) (2)

brak

IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów:⁸⁰

Istnienie zagranicznych związków partnerskich regionu lub jego miejscowości (pierwsze cztery) (1)

Nowy Dwór Gdański - Hennef (Niemcy) (1)

Nowy Dwór Gdański - Sarny (Ukraina) (1)

Nowy Dwór Gdański - Velká nad Veličkou (Czechy) (1)

Podsumowanie:

kategoria I: 194

kategoria II: 57

kategoria III: 23

kategoria IV: 7

Łącznie: 281

Tabela 1. Zestawienie punktacji dla powiatu nowodworskiego w zakresie turystyki kulturowej

Kategoria	Podkategoria	Liczba uzyskanych punktów	Maksymalna liczba punktów
I. Potencjalne cele turystyki kulturowej	I.A Zabytki	71	473
	I.A. a) Obiekty sakralne	22	122
	I.A. b) Zamki i pałace	1	108
	I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne	47	140
	I.A. d) Obiekty militarne	1	18
	I.B. Miejsca historyczne lub znaczące	20	168
	I.B. a) Budowle historyczne i monumenty	19	102
	I.B. b) Cmentarze historyczne	1	56
	I.B. c) Budowle współczesne	0	10
	I.C. Pojedyncze dzieła sztuki	0	72
	I.D. Muzea i wystawy	60	205
	I.E. Eventy kulturowe	16	150
	I.F. Zakłady przemysłowe z ofertą turystyczną	0	16
	I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza	2	53
	I.H. Szlaki kulturowe	25	106
	<i>RAZEM za kategorię I</i>	194	1243
II. Elementy obsługi turystycznej	II.A. Informacja turystyczna	7	17
	II.B. Infrastruktura turystyczna	28	51
	II.C. Infrastruktura komunikacyjna	22	32
	II.D. Promocja turystyczna	0	20
		<i>RAZEM za kategorię II</i>	57
III. Pozostała oferta czasu wolnego	III.A. Instytucje Kultury	3	12
	III.B. Atrakcje krajobrazowe	9	14
	III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna	11	13
		<i>RAZEM za kategorię III</i>	23
IV. Inne czynniki wspierające turystykę kulturową	IV.A. Instytucje w regionie	0	15
	IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej	4	16
	IV.C. Oferta turystyki biznesowej	0	11
	IV.D. Oferta shoppingu	0	11
	IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów	3	4
		<i>RAZEM za kategorię IV</i>	7
SUMA (WSZYSTKIE KATEGORIE)		281	1453

III. Ocena mikroregionu z punktu widzenia turystyki kulturowej

W wyniku przeprowadzonej waloryzacji turystyczno-kulturowej powiatu nowodworskiego ustalono, że badany mikroregion w najważniejszej dla oceny kategorii (I. Potencjalne cele turystyki kulturowej) uzyskał **194** punkty, co kwalifikuje go do jednostek o **średnim potencjale** (przedział punktowy 100-250). Dla porównania wcześniej uzyskane wyniki dla innych jednostek z terenu woj.

pomorskiego kształtują się następująco: powiat chojnicki o średnim potencjale (162 pkt. według wyników badania w 2013 roku), powiat lęborski o średnim potencjale (231 pkt. w 2016 roku) oraz powiat słupski wraz ze Słupskiem z dużym potencjałem (348 pkt. w 2015 roku).

Analizowany powiat cechują bardzo specyficzne, a nawet unikalne w skali kraju warunki fizyczno-geograficzne, które dużej mierze zadecydowały o kierunkach rozwoju społeczno-gospodarczego tych terenów i związanego z nim dziedzictwa kulturowego. W klasyfikacji jednostek fizjograficznych obejmuje on przede wszystkim Żuławy Wiślane (313.54) w ich części położonej w widłach Wisły i Nogatu, nazywanych Żuławami Malborskimi lub Wielkimi stanowiące rozległą deltę rzek uchodzących do Bałtyku lub Zalewu Wiślanego. Dominującym typem rzeźby terenu są płaskie równiny zbudowane z nawarstwiających się osadów rzecznych, nieznacznie wznoszące się ponad średni poziom morza, a często leżące wręcz w depresji w stosunku do niego. Jest to rozległy obszar użytkowany rolniczo, czemu sprzyja obecność maąd, urodzajnych gleb pochodzenia rzecznoego. Z kolei północną część powiatu stanowi, w większości zalesiona, Mierzeja Wiślana (313.53), piaszczysty wał wydmowy, uformowany przez wody morskie i wiatr, rozciągający się od Gdańska na zachodzie po Piławę w Federacji Rosyjskiej na północnym wschodzie, oddzielający Żuławy Wiślane i Zalew Wiślany od otwartych wód Zatoki Gdańskiej. Geologicznie obszar powiatu nowodworskiego należy więc do najmłodszych terenów lądowych na terenie Polski, ponieważ ukształtowany został już w czasach historycznych, a przez to najpóźniej zasiedlony. Z dotychczasowych badań wynika, że jeszcze w XIII wieku Zalew Wiślany rozciągał się w rejonie dzisiejszego Nowego Dworu Gdańskiego, stolicy powiatu, a Mierzeja Wiślana nie posiadała dzisiejszej ciągłości. W wielu miejscach rozdzielona była różnej szerokości i głębokości przesmykami. W miejscach o bardziej stabilnym podłożu występowały niewielkie osady rybaków i bursztynników, ale także one narażone były na działanie sztormów i rzecznych powodzi. Praktycznie o trwałym zagospodarowaniu badanego terenu można mówić od XVI w. wraz z jego skolonizowaniem przez osadników olenderskich, posiadających umiejętność melioracji obszarów podmokłych i zagrożonych powodzią oraz reprezentujących wysoką kulturę rolną. Od tamtych czasów proces antropogenicznego przeobrażania delty Wisły trwa nieustannie do dziś.

W konsekwencji przywołanych powyżej faktów zasoby turystyczno-kulturowe mikroregionu reprezentowane są przez dwie spójne tematycznie, ale też w jakimś

stopniu powiązane ze sobą grupy. Pierwsza z nich związana jest z zachowanym do naszych czasów dziedzictwem kulturowym olendrów i ich potomków, którzy gospodarowali na tych terenach aż do końca II wojny światowej. Składają się na nie obiekty architektoniczne, zwłaszcza tak charakterystyczne domy podcieniowe, które w powiecie nowodworskim są szczególnie liczne. Ich ranga jako atrakcji turystycznej jest mocno zróżnicowana, począwszy od budynków zaniedbanych i niszczących, przez te które możemy oglądać tylko z zewnątrz, aż do obiektów udostępnionych do zwiedzania. Jest to jednak z całą pewnością jeden z najbardziej rozpoznawalnych symboli regionu, co uwzględniono przy wypełnianiu formularza waloryzacyjnego. Uzupełnieniem obrazu codzienności pierwszych osadników tych ziem są budynki gospodarcze (inwentarskie), przemysłowe (np. młyny), obiekty sakralne (o konstrukcji szachulcowej) czy budynek dawnej szkoły zaadaptowany na lokalną izbę tradycji. Na terenie powiatu licznie występują pozostałości dawnych cmentarzy menonickich, na ogół utrzymane w stanie umożliwiającym zwiedzanie i odpowiednio oznaczone. Wyraźnie w regionie daje się zauważyć dążenie do zachowania pamięci o wcześniejszych mieszkańcach tej ziemi, ich historii, dorobku materialnym, kulturze, zwyczajach. Drugą grupę walorów turystyczno-kulturowych stanowią obiekty hydrotechniczne, których nasycenie w krajobrazie powiatu jest najprawdopodobniej największe w kraju. Jest to przede wszystkim gęsta sieć sztucznych cieków, rowów i kanałów melioracyjnych oraz wałów przeciwpowodziowych, wraz z infrastrukturą w postaci śluz, jazów, przepompowni, przepustów itp. Dostosowanie dróg kołowych i kolejowych do ich przebiegu umożliwiają do dziś funkcjonujące mosty zwodzone i obrotowe oraz przeprawy promowe. Odrębnie punktowany był wykonany w 1895 roku Przekop Wisły, współczesne ujście tej rzeki do Bałtyku. Za obiekt techniczny rangi krajowej uznano również Przekop Mierzei Wiślanej, nie tyle z racji jego potencjalnego znaczenia w przewozach towarowych (bo można przewidywać że będzie ono raczej lokalne) co towarzyszącemu tej inwestycji ogólnokrajowego rozgłosowi, co z pewnością będzie zachęcać do jego odwiedzenia, zarówno zwolenników jak i oponentów.

Oprócz wspomnianych powyżej kościołów na analizowanym terenie znajduje się szereg wiejskich świątyń wzniesionych w średniowieczu, po włączeniu Żuław do Państwa Zakonnego. Ciekawym pod względem urbanistycznym i architektonicznym zespołem jest przedwojenna zabudowa Krynicy Morskiej, danego kurortu uzdrowiskowego.

Na terenie obecnego powiatu nowodworskiego w Sztutowie, w czasie II wojny światowej funkcjonował najdłużej działający na terenie Polski obóz koncentracyjny KL Stutthof. Jego pozostałości stanowią miejsce martyrologii o międzynarodowym znaczeniu. Od 1962 roku utworzono tu muzeum bezpośrednio podległe ministerstwu odpowiedzialnemu za kulturę i dziedzictwo narodowe. Placówka ma rozbudowaną strukturę. Oprócz działu bezpośrednio związanego z prezentacją ekspozycji, prowadzi ona działalność edukacyjną, dokumentacyjną i naukową. Jednostka zapewnia profesjonalną obsługę zwiedzającym (dotyczy to również obcokrajowców), obok klasycznych metod prezentacji, stosując również pokazy multimedialne. Oprócz Sztutowa ważniejsze placówki muzealne występują w Kątach Rybackich (podległe ministerstwu Muzeum Zalewu Wiślanego, będące oddziałem Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku) oraz Żuławski Park Historyczny w Nowym Dworze Gdańskim, gdzie prezentowane są dzieje regionu.

Poznanie powiatu nowodworskiego ułatwia kilka realnych lub wirtualnych szlaków turystycznych, własnych lub przechodzących przez jego teren, takich jak: Szlak Menonitów (rowerowy), Jantarowy Szlak (pieszy), Pętla Żuławska (wodny), Szlak Latarni Morskich Polskiego Wybrzeża czy pomorski odcinek Drogi Św. Jakuba.

Spory wpływ na ostateczny wynik waloryzacji miało uwzględnienie wydarzeń kulturowych organizowanych na terenie regionu. Może ich zasięg oddziaływania nie jest znaczny, są dość nieregularne i nie aż tak liczne – często są one skierowane do wczasowiczów w miesiącach letnich – ale zwraca uwagę ich tematyczna różnorodność. Są to imprezy muzyczne (muzyka popularna i klasyczna), motoryzacyjne (retro), sportowe (zawody w połowie bursztynu), imprezy wodniackie. Odnosi się wrażenie, że poszukiwania formuły cyklicznych i trwale wpisanych w kalendarz wydarzeń kulturalnych jeszcze trwają. Taką pozycję ma obecnie organizowany w Nowym Dworze Gdańskim "Dzień Osadnika".

Powiat nowodworski obejmujący powierzchnię 671 km² jest zamieszkały przez 35 tys. osób, co czyni go najmniejszą jednostką tej rangi pod względem wielkości zaludnienia w województwie. W skład powiatu wchodzi miasta: Nowy Dwór Gdański (prawa miejskie w 1880 roku, niecałe 10 tys. mieszkańców) i Krynica Morska (1991), gmina miejska Krynica Morska, gminy miejsko-wiejska Nowy Dwór Gdański oraz gminy wiejskie: Ostaszewo, Stegna i Sztutowo. Podobnie jak w innych powiatach dysponujących wybrzeżem morskim liczba ludności przebywających na terenie mikroregionu podlega bardzo silnym sezonowym wahaniom. Szacuje się, że samą

Krynica Morską odwiedza rocznie ponad 300 tys. osób przy liczbie stałych mieszkańców tego miasta wynoszącej nieco ponad 1200.

Jako jeden z najbardziej popularnych w Polsce celów turystyki wypoczynkowej badany mikroregion posiada bardzo silną pozycję w zakresie infrastruktury turystycznej, zwłaszcza jeśli chodzi o obiekty świadczące usługi noclegowe. Według danych GUS w 2019 roku pod tym względem analizowana jednostka zajmowała drugą lokatę w województwie pomorskim, za powiatem puckim a przed miastem Gdańsk. Są to zarówno obiekty hotelowe kategoryzowane (w tym dwa czterogwiazdkowe), jak i pensjonaty, domki letniskowe, apartamentowce, kwatery prywatne, kempingi i inne. Równie bogata, w każdym razie pod względem liczebności, jest baza gastronomiczna, w szczególności dotyczy to Krynicy Morskiej. Dla turysty kulturowego mankamentem tych zasobów jest ich wyraźna koncentracja w wąskiej strefie przylegającej do morza oraz sezonowość funkcjonowania, wynikająca z nastawienia się na wczasowiczów. Poza sezonem letnim, a już zwłaszcza przed majówką i od połowy września większa część obiektów noclegowych, gastronomicznych oraz innych handlowo-usługowych jest nieczynna. Także poza sezonem, za wyjątkiem wybranych dni w roku (jak np. majówka czy święto Wszystkich Świętych) nie funkcjonuje ciesząca się sporą popularnością wąskotorowa Żuławska Kolej Dojazdowa. Sezonowo (kwiecień-październik) działa również przeprawa promowa Mikoszewo – Świbno.

Generalnie dostępność komunikacyjną powiatu nowodworskiego można ocenić jako umiarkowanie dobrą. Z jednej strony przez mikroregion przebiega obecnie droga ekspresowa S7 (Gdańsk-Rabka Zdrój) a do Nowego Dworu Gdańskiego można dotrzeć również drogą krajową nr 55 z Malborka, z drugiej jednak jedyną, arterią łączącą główne ośrodki turystyczne (Mikoszewo, Jantar, Stegna, Sztutowo, Kąty Rybackie, Krynica Morska) jest droga wojewódzka nr 501 utrzymywana w dość niskim, biorąc pod uwagę jej znaczenie, standardzie. Eksploracja turystyczna Żuław przy pomocy samochodu, jest dość wymagająca. Do sporej części obiektów lub miejsc turystycznie atrakcyjnych prowadzą drogi gminne, często ślepe a nierzadko będące jednocześnie wałami przeciwpowodziowymi, w dodatku wykorzystywanymi przez maszyny rolnicze. Warto mieć to na uwadze.

IV. Postulaty dotyczące rozwijania turystyki kulturowej w powiecie nowodworskim

Powiat nowodworski znajduje się w tej korzystnej sytuacji, że obejmując znaczną część polskiego wybrzeża, w dodatku z tak znanym ośrodkiem jak Krynica Morska, od dawna stanowi ważną destynację turystyczną o znaczeniu krajowym. Turyści chętnie tu bywają, nie trzeba więc specjalnie ich do tego zachęcać. Ruch turystyczny w regionie jest intensywny, a w szczycie sezonu urlopowego bywa nawet, że jest zbyt intensywny aby jednoznacznie uznać pobyt tutaj za komfortowy i sprzyjający regeneracji. Koncentruje się on jednak wybitnie w miejscowościach położonych na Mierzei Wiślanej a poza tym ma zdecydowanie charakter sezonowy, a więc tak tu jak i w całym pasie nadmorskim, zachodzą pod tym względem ogromne dysproporcje w przestrzeni i czasie. Chociaż podyktowane jest to głównie obiektywnymi przyczynami, powszechnym postrzeganiem wybrzeża morskiego jako jednego z najbardziej atrakcyjnych krajobrazów oraz cechami naszego klimatu, stanowią jednak poważną przeszkodę w rozwijaniu usług turystycznych i okołoturystycznych w **sposób zrównoważony i możliwie jak najbardziej harmonijny**.

Wydaje się, że w przypadku powiatu nowodworskiego istnieje realna szansa, żeby ten stan rzeczy nieco poprawić, bazując właśnie na potencjale turystycznym dziedzictwa kulturowego terenów znajdujących się w oddaleniu od wybrzeża morskiego. Oczywiście Żuławy są rozległą, ciągnącą się po horyzont równiną, ale jej monotony (zresztą pozornie) charakter, może akurat stanowić spory atut. Drugiego takiego regionu w Polsce nie ma. Jeśli pozamiejskie tereny Niderlandów mogą budzić u wielu fascynację i przyciągać turystów krajowych i zagranicznych, dlaczego tak nie może być w przypadku Żuław, przynajmniej w taki sposób, że poświęcają oni część dnia lub dwóch podczas swojego urlopu nad Bałtykiem na poznanie tego regionu? Źródła inspiracji poszukiwać należy na przykład w **wyjazdach studyjnych**, które pozwolą na uzyskanie odpowiedzi jak też inni zarządzają podobnym dziedzictwem i które z podpatrzonych rozwiązań dało by się przenieść na nasz grunt. Takie działania, choć na razie na małą skalę, zostały już podjęte w regionie przez Stowarzyszenie Miłośników Nowego Dworu Gdańskiego Klub Nowodworski, przy okazji organizacji Żuławskiego Parku Historycznego.

Aby zachęcić wczasowiczów do odwiedzenia Żuław, które to najczęściej przelotnie obserwują przez okna samochodów, na ostatnim etapie drogi do

nadmorskich miejscowości, konieczne jest zaplanowanie akcji informacyjnej, promującej walory tego regionu. Obecność różnorodnych materiałów informacyjnych w postaci folderów, informatorów, map itp. wskazujących na ciekawe miejsca w bliższej i dalszej okolicy miejsca zamieszkania turysty, to standard dla bardziej popularnych destynacji turystycznych. Można się z nimi zapoznać oczywiście w punktach informacji turystycznej, ale także w obiektach gastronomicznych i noclegowych. Tego typu **promocja w miejscach koncentracji ruchu turystycznego** nie powinna być postrzegana jako niebezpieczeństwo dla zysków miejscowych przedsiębiorców. Oprócz aktywizacji nowych obszarów i podmiotów, działania te przeciwdziałają takim negatywnym zjawiskom jak kongestia transportowa i zatłoczenie w miejscowościach letniskowych ale także wpływają na urozmaicenie pobytu w strefie nadmorskiej.

Pomimo istnienia bardzo wielu opracowań naukowych i popularnonaukowych poświęconych kształtowaniu Delt Wisły w ujęciu geograficznym, historycznym, gospodarczym, technicznym, demograficznym, społecznym itd., tak naprawdę w żadnym miejscu **historia Żuław nie jest opowiedziana w sposób pełny**, umożliwiając zrozumienie ich jako całości a nie wycinkowo. Przykładowo warto rozważyć rozwinięcie formuły funkcjonowania Muzeum Zalewu Wiślanego w Kątach Rybackich o ekspozycję dotyczącą całej delty, gospodarki wodnej, powodzi, urządzeń hydrotechnicznych. Placówka ta wydaje się być oczywistym miejscem do przybliżania tej problematyki, a kto wie czy w przyszłości nie warto rozważyć zorganizowania zupełnie odrębnej jednostki, na przykład we współpracy z Regionalnym Zarządem Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

Z treści dokumentów strategicznych opracowanych w powiecie nowogrodzkim na potrzeby ochrony zabytków i rozwoju turystyki wynika, że miejscowe władze samorządowe mają **dobrze rozpoznane zasoby kultury materialnej** i wiedzą, które z nich są najcenniejsze. Nie jest to w sumie specjalnie odkrywcze, skoro domy podcieniowe od dawna są symbolem Żuław, powszechnie identyfikowanym z tym regionem. Tym bardziej jednak zaskakuje, że współcześnie zdarzyć się może sytuacja, kiedy właścicielowi takiego obiektu odmawia się finansowego wsparcia prac rewitalizacyjnych, co stwierdzono w trakcie badań terenowych. Każda kolejna inwentaryzacja domów podcieniowych, a było ich po wojnie kilka, wykazuje, że liczba tych obiektów systematycznie zmniejsza się. Nie jest to to jak kiedyś skutek klęsk żywiołowych ale raczej pogarszającego się stanu technicznego i wyeksploatowania. Są

to procesy, które kiedyś a tym bardziej dziś można powstrzymać i odwrócić. Potrzeba do tego jednak wiedzy, umiejętności a przede wszystkim środków. Aby **troska o stan zachowania domów podcieniowych** nie była w powiecie nowodworskim deklaratywna, rekomenduje się podjęcie bardziej systemowego niż dotychczas podejścia. Na przykład poprzez sporządzenia kompletnej listy obiektów (nie tylko tych rejestrowanych) z uwzględnieniem eksperckiej oceny ich wartości architektonicznej i historycznej, stanu technicznego, występujących zagrożeń dla zachowania tego stanu, możliwości ich funkcjonowania we współczesnych realiach itp. Na tej podstawie można oddzielić obiekty priorytetowe, wymagające jak najszybszej interwencji, od tych mniejszej troski na chwilę obecną. Racjonalnie rzecz biorąc przyjdzie na ratunek wartościowemu zabytkowi, któremu za niedługo grozi rozbiórka, wydaje się ważniejsze niż sfinansowanie odcinka ścieżki rowerowej, czy stworzenie strefy rekreacji ruchowej. To może poczekać, tamto nie. Co więcej, ochrona zabytków z urzędu w obrębie powiatu oraz poszczególnych jego gminach powinna polegać także na aktywnym wyszukiwaniu funduszy i projektów z których mogliby skorzystać inwestorzy, nie zaś głównie na prowadzeniu ewidencji obiektów zabytkowych na administrowanym terenie.

Z punktu widzenia turysty problemem zabytkowych budynków mieszkalnych jest to właśnie, że stanowią one własność prywatną służącą celom mieszkaniowym, a więc z reguły są one po prostu niedostępne. W przypadku niektórych funduszy w innych krajach europejskich większe szanse na dofinansowanie mają te projekty, które zakładają adaptację obiektu do pełnienia ogólnodostępnych funkcji usługowych. Trudno jednak zakładać, że jest to uniwersalny kierunek dla kilkudziesięciu domów podcieniowych występujących na terenie powiatu nowodworskiego, aby większa ich część została przekształcona w obiekty gastronomiczne, noclegowe czy muzea. Nawet w dłuższej perspektywie trudno przewidywać na to takie zapotrzebowanie. Mimo wszystko **priorytetem powinno być zabezpieczenie zasobu**. Nie wiadomo przecież jak długo obecny jego właściciel nim będzie, oraz czy obecna funkcja w przyszłości nie ulegnie zmianie. Z całą pewnością budynek nie posłuży już nikomu, jeśli go fizycznie nie będzie. Warto w tym miejscu wspomnieć, że gospoda „Mały Holender” w Żelichowie, mieści się w domu podcieniowym przeniesionym z innej lokalizacji w częściach, zakupionych od poprzedniego właściciela w cenie drewna opałowego.

To co z pewnością da się i należy zrobić w przypadku domów podcieniowych, i to małym kosztem, to ich popularyzacja w miejscu występowania. Bardzo często są one zorientowane kalenicowo do drogi, a z racji swojej konstrukcji nie są od tej strony (z reguły najbardziej dekoracyjnej) ogrodzone. Dlatego też nie dziwi sytuacja kiedy podróżny zatrzymuje się na moment, żeby im się z bliska przyjrzeć. Dobrze byłoby pogłębić ten nawet krótki kontakt z zabytkiem poprzez przybliżenie jego historii, pokazanie na zdjęciach tego co z drogi niewidoczne, zwrócić uwagę na detal architektoniczny, wskazać najbliższe inne tego typu budynki itd. za pomocą **tablicy informacyjnej lub aplikacji**. Może to być zachęta do odbycia dłuższej podróży tematycznej po regionie. Pamiętajmy wreszcie, że tradycyjna zabudowa wiejska na Żuławach to **nie tylko domy podcieniowe**. Znajduje się tu wielokrotnie więcej obiektów o innej ale także ciekawej architekturze. Są one mniej znane, mniej spopularyzowane, a więc o ile bardziej narażone na zanik.

Zdawać by się mogło, że istniejący od wieków, tak rozległy i spójny region rolniczy jakim są Żuławy, powinien posiadać silną pozycję w krajowej turystyce kulinarnej, tak jednak nie jest. Oczywiście główną przyczyną takiego stanu rzeczy było gwałtowne przerwanie ciągłości demograficznej i kulturowej, a więc także kulinarnej, na Żuławach po II wojnie światowej. Wypracowaniu regionalnej specyfiki w przetwórstwie rolno-spożywczym nie sprzyjał również model tutejszego rolnictwa w okresie PRL, oparty na Państwowych Gospodarstwach Rolnych. Odtworzony na podstawie dawnej receptury ser Werderkäse, inspirowany żuławskimi klimatami lager Szuwar, czy potrawy i przetwory bazujące na tradycyjnych przepisach z jakimi możemy mieć do czynienia w gospodarstwie „Mały Holender” w Żelichowie, dobrze by było traktować jako **załączek przedsięwzięć kulinarnych** o większej skali oddziaływania i różnorodności asortymentowej. Nie powinny one ograniczać się jedynie do tego jednego punktu gastronomicznego, czy rzadko w sumie odbywających się festynów, ale stanowić prawdziwą markę regionu. Oczywiście nie jest to proste w regionie gdzie mieszkańcy z oczywistych względów nie są mocno zakorzenieni, a poczucie tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania dopiero się w nich kształtuje.

Kilka lat temu Krynica Morska podjęła **starania o uzyskanie statusu uzdrowiska**, co miało swoje uzasadnienie, jako że rozwój tej miejscowości już od XIX wieku był wyraźnie ukierunkowany na stworzenie kurortu z prozdrowotnymi usługami balneologicznymi. Widocznym efektem tego etapu w historii obecnego

miasta jest zwarta dzielnica uzdrowiskowa z charakterystyczną zabudową sanatoryjną i willową, koncentrującą się wokół ul. Teleexpressu. Wniosek miasta został wówczas odrzucony ze względu na brak istotnych elementów infrastruktury uzdrowiskowej. Negatywnie o planach samorządu wypowiedzieli się również mieszkańcy w przeprowadzonym przy tej okazji referendum. Jak się wydaje w tym przypadku sporym błędem inicjatorów było zbyt duże skupienie się na spodziewanych dodatkowych wpływach do budżetu miasta, z których znaczna część pochodziłaby oczywiście z kieszeni miejscowych przedsiębiorców i turystów. Ta koncepcja, odpowiednio przemodelowana i wypracowana we współpracy z lokalną społecznością generalnie jednak wydaje się być słuszna i nie należy się do niej całkowicie zniechęcać. Regulacje prawne dotyczące medycyny uzdrowiskowej i wymagań, jakim powinny odpowiadać zakłady i urządzenia lecznictwa uzdrowiskowego, dość powszechnie uważane są za zbyt przestarzałe i nadmiernie krępujące. Należy się jednak spodziewać, że ogólne zasady projektowania uzdrowisk, z wytyczeniem granic stref ochronnych i precyzyjnym określeniem sposobów ich użytkowania i zagospodarowania, nie ulegną zmianie. Stanowią one ważne narzędzie planistyczne, przeciwdziałające chaosowi przestrzennemu, który niestety jest tak typowy dla miejscowości nadmorskich. Uzyskanie statusu uzdrowiska z pewnością przełożyło by się na większą liczbę gości również w chłodnej porze roku i miało by pozytywne skutki dla szeroko pojętego sektora obsługi turystycznej.

V. Powiat nowodworski jako destynacja turystyki kulturowej

Biorąc pod uwagę wyniki przeprowadzonej waloryzacji i odwołując się do klasyfikacji form turystyki kulturowej zaproponowanej przez A. Mikos von Rohrscheidt stwierdzono, że analizowany mikroregion z powodzeniem może stanowić samodzielny cel turystyki kulturowej w dziedzinie regionalnej turystyki kulturowej, turystyki etnicznej i sentymentalnej, turystyki kulturowej obiektów techniki i popularnej turystyki eventowej. Ponadto powiat nowodworski stanowi ważny cel podróży turystów odwiedzających miejsca związane z martyrologią okresu II wojny światowej.

Regionalna turystyka kulturowa

Poniżej zestawione formy turystyki kulturowej, dla uprawiania których powiat nowodworski jest lub może być istotną destynacją w województwie pomorskim, tak naprawdę można połączyć ze sobą w ramach formuły regionalnej turystyki kulturowej. Żuławy, których najbardziej reprezentatywną jednostką podziału administracyjnego II stopnia, jest właśnie powiat nowodworski, są zwartym i spójnym pod względem geograficznym, przyrodniczym, historycznym i kulturowym regionem. W istocie to krajobraz ściśle kulturowy, na który składają się nie tylko obiekty architektoniczne, hydrotechniczne i inne, ale również tło i podłoże w jakim one egzystują, a więc rzeźba terenu, sieć hydrograficzna, roślinność itd., będąca w większości efektem zamierzonych i realizowanych przez wieki działań człowieka. Wszystkie te elementy zazębiają się ze sobą i pewnie pierwszy kontakt z zasobami kulturowo-turystycznymi Żuław i powiatu nowodworskiego warto podporządkować takiemu właśnie wątkowi.

Turystyka etniczna

W ostatnich dekadach obserwowany jest wzrost zainteresowania wśród badaczy, ale coraz częściej także turystów, historią, zwyczajami i kulturą olendrów, osadników z Niderlandów i Fryzji. W przypadku Polski, o raczej trudnej historii koegzystencji z mniejszościami narodowymi i etnicznymi, a także najbliższymi sąsiadami, jest to zresztą pewien fenomen, którego nie tłumaczy całkowicie pewna tendencja do idealizowania olendrów, poprzez przedstawianie ich wyłącznie jako pacyfistów, skupionych na codziennym trudzie podnoszenia gruntów z bagien i pomnażaniu posiadanego majątku. Materialne ślady obecności tej społeczności w postaci zabudowy zagrodowej, cmentarzy, obiektów kultu religijnego, infrastruktury melioracyjnej itp. zachowały się w wielu miejscach w kraju. Jednak miejscem ich największej koncentracji są właśnie Żuławy i tu występują najlepsze warunki do zapoznania się z tym ciekawym dziedzictwem. Szereg miejscowości w powiecie nowodworskim zachowało swój pierwotny, historyczny układ ruralistyczny, a spora liczba tradycyjnych budynków o charakterystycznej architekturze powoduje, że stanowią one nadal jeden z wiodących elementów tutejszego krajobrazu kulturowego. Na terenie powiatu nowodworskiego bezdyskusyjnie w popularyzacji spuścizny olenderskiej przoduje środowisko regionalistów działające w ramach Stowarzyszenia Miłośników Nowego Dworu

Gdańskiego Klub Nowodworski. Menonitom poświęcono jedną ze stałych wystaw w Żuławskim Parku Historycznym. W regionie podejmowane są także próby odtworzenia tradycji kulinarnych menonitów, najbardziej zaawansowane w gospodzie Mały Holender w Żelichowie. W tym miejscu odbywają się również różnego rodzaju warsztaty, prelekcje i inne spotkania popularyzujące kulturę dawnych mieszkańców Żuław. Ostatnia fala osadnicza miała miejsce na terenie powiatu nowodworskiego w roku 1947, kiedy przesiedlono tu ludność ukraińską w ramach Akcji „Wisła”. Obecnie przesiedleńcy i ich potomkowie zamieszkują w Ostaszewie, Marzęcinie, Stegnie i Jantarze. Są oni skupieni są wokół parafii greckokatolickiej pw. św. Mikołaja w Cyganku – Żelichowie. Kościół ten, którego historia sięga jeszcze XIV wieku, został udostępniony społeczności ukraińskiej jeszcze w latach 50. XX w. a przekazany na własność w 2002 roku.

Turystyka sentymalna

Skoro, z różnych względów, coraz łatwiej nam w Polsce przychodzi osvajanie inności kulturowych, a nawet można mówić o rosnącej ciekawości wobec grup narodowościowych i etnicznych, z którymi mieliśmy w przeszłości nie najlepsze, a często wręcz złe relacje, w oczywisty sposób stwarza to dogodne warunki dla rozwoju turystyki motywowanej sentymalnie, jako powrót do korzeni. Nie żeby je zawłaszczyć, czy przejąć, co było lękiem polskich osadników na tzw. Ziemiach Odzyskanych, ale żeby je dla siebie odkryć. W szczególny sposób dotyczy to obszaru Żuław, od zawsze i także dziś wielokulturowego, z którego po II wojnie światowej nagle zniknęła licząca blisko 100 tys. osób społeczność niemieckojęzyczna. Zapewne niezbyt dużą ich część stanowili autentyczni menonici jako, że społeczność ta jeszcze pod zaborem pruskim przenosiła się bardziej na wschód Europy, unikając w ten sposób obowiązkowej służby wojskowej. Z monitoringu ruchu turystycznego prowadzonego na terenie Krynicy Morskiej wynika, że ponad połowa wypoczywających tu obcokrajowców pochodzi z Republiki Federalnej Niemiec. Jeśli sytuacja ta jest reprezentatywna dla całych Żuław, a tak najprawdopodobniej jest, oznacza to dla powiatu nowodworskiego spory potencjał do zagospodarowania. W znacznie mniejszej skali ale jednak, powiat może być także celem wypraw sentymalnych dla osób narodowości ukraińskiej.

Turystyka kulturowa obiektów techniki

Budowa przekopu przez Mierzeję Wiślaną zwróciła uwagę znacznej części społeczeństwa w Polsce w kierunku obiektów hydrotechnicznych. Tymczasem analizowany region stanowi pod tym względem niezwykle interesujący obszar nawet bez tej kosztownej atrakcji. Co najmniej równorzędną atrakcją turystyczną było i jest nadal ujście Wisły do Bałtyku, będące przekopem, a więc obiektem hydrotechnicznym, zrealizowanym pod koniec XIX wieku i skracającym dotychczasowy bieg rzeki o 10 km. Na Żuławach można zobaczyć nie spotykane nigdzie w Polsce w takiej liczbie śluzy, mosty zwodzone i pontonowe, przepompownie, kanały, jazy i przepusty oraz wały przeciwpowodziowe. Zapoznanie się z tym dziedzictwem będzie chyba najbardziej efektywne od strony wody, w ramach spływów i rejsów organizowanych po ciekach systemu wodnego Żuław, przede wszystkim po Szkarpawie, Tudze i Wiśle Królewieckiej a także w kierunku Gdańska i Elbląga. Interesującą propozycją są oferty wyczarterowania jachtów, nie wymagających posiadania uprawnień motorowodnych. Tematycznie z tą formą turystyki koresponduje profil Muzeum Zalewu Wiślanego, prezentujące zbiory związane z dziejami szkutnictwa i rybołówstwa w tej części Morza Bałtyckiego.

Popularna turystyka eventowa

Współcześnie w wielu miejscowościach na wybrzeżu Bałtyku praktykowane jest urozmaicenie typowych pobytów wypoczynkowych poprzez organizowanie różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych w postaci koncertów, recitali, występów grup kabaretowych i teatralnych itp. Są to imprezy bezpłatne, finansowane ze środków samorządowych, dostępne zarówno dla wczasowiczów, jak również dla stałych mieszkańców obszarów nadmorskich. W powiecie nowodworskim tego typu rozrywkowe eventy są organizowane przede wszystkim w Krynicy Morskiej. Program wydarzeń z roku na rok podlega modyfikacjom, aczkolwiek daje się zauważyć pewne prawidłowości w działaniach organizatorów. Po pierwsze starają się oni kierować swoją ofertę przez cały czas trwania wysokiego sezonu wakacyjnego, a więc w okresie od początku lipca do końca sierpnia, głównie w weekendy. Po drugie dbają o uzyskanie patronatu medialnego ze strony jednej z ogólnopolskich rozgłośni telewizyjnych lub radiowych. W przypadku występów bardziej popularnych artystów można więc założyć, że wydarzenia takie dla części osób spoza regionu mogą być głównym celem przyjazdu. Dla turysty kulturowego zdecydowanie większe znaczenie

będą miały jednak imprezy bardziej związane tematycznie z regionem. W tym kontekście należy wspomnieć tu zwłaszcza o dwóch cyklicznych wydarzeniach w powiecie nowodworskim o znacznym potencjale do zdyskontowania. Ciekawą propozycją jest organizowany w Nowym Dworze Gdańskim „Dzień Osadnika”, wprost nawiązujący do historii tworzącej się od podstaw po II wojnie światowej społeczności Żuław. Co roku określany jest motyw przewodni imprezy. W tegorocznej edycji były to pierwsze na Żuławach powojenne chrzciny, rok wcześniej rola muzyki w codziennym życiu osadników. W wydarzeniu uczestniczą profesjonalne grupy rekonstrukcyjne, ale przede wszystkim ustylizowani mieszkańcy regionu. Co prawda nazwa „Mistrzostwa Świata w Poławianiu Bursztynu w Jantarze” nie odpowiada zbytnio rzeczywistej randze wydarzenia, wskazuje jednak i niewątpliwie popularyzuje, bardzo interesujący kierunek aktywności turystycznej wzdłuż wybrzeża morskiego, związany z amatorskim pozyskiwaniem tego „złota Północy”. Poza wymienionymi wydarzeniami coraz silniejszą pozycję w kalendarzu imprez motoryzacyjnych retro zajmuje Złot Miłośników Pojazdów Amerykańskich w Mikoszewie. Na zakończenie należy wspomnieć o wydarzeniach kulturalnych w postaci odczytów, prelekcji, prezentacji czy pokazów organizowanych w ramach działalności statutowej Żuławskiego Parku Historycznego i Klubu Nowodworskiego. Mają one najczęściej kameralny charakter ale jednocześnie ich liczba i tematyczne zróżnicowanie świadczy o aktywnej postawie miejscowych regionalistów.

Turystyka martyrologiczna

Kluczowym obiektem dla tej formy turystyki kulturowej jest Muzeum Stutthof w Sztutowie, zorganizowane na terenie niemieckiego obozu koncentracyjnego KL Stutthof. Był to najdłużej funkcjonujący obóz nazistowski w obecnych granicach Polski, przez który przeszło ponad 120 tys. osób z 28 krajów (głównie Żydów, ale także Polaków, Rosjan, Węgrów, Niemców i obywateli krajów skandynawskich), z których zmarło lub zginęło ponad 65 tys. KL Stutthof znajdował się na czele silnie rozbudowanego systemu filii zewnętrznych, w ramach których więźniowie pracowali niewolniczo na rzecz niemieckich firm, np. w Elblągu, Toruniu, Bydgoszczy, Policach. Jest to najbardziej znane miejsce martyrologii związane z II wojną światową na terenie Polski północnej. Tutejsza placówka muzealna jest czynna przez cały rok a zwiedzanie może odbywać się zarówno pod opieką przewodnika ale również indywidualnie. Prezentowana jest tu wystawa stała z wykorzystaniem środków

multimedialnych oraz wystawy czasowe. Mimo, iż większość obiektów znajdujących się na terenie muzeum to rekonstrukcje (np. oryginalne baraki i wieże wartownicze zostały wbrew stanowisku byłych więźniów obozu rozebrane po wojnie) wysoki poziom merytoryczny obsługi turystów zapewniają dział dokumentacyjny oraz dział naukowy, prowadzące systematyczne badania dotyczące różnych aspektów historii obozu Stutthof oraz losów ludzi będących jego więźniami. Zasięg oddziaływania obiektu zdecydowanie wykracza poza powiat nowodworski a nawet region pomorski w kontekście dramatycznych dziejów ewakuacji obozu pod koniec II wojny światowej, której ostatnim akordem była śmierć więźniów w zatopionych przez aliantów statkach w Zatoce Lubeckiej. Ważnym punktem zorganizowanego więźniom przez hitlerowców marszu śmierci był punkt przeładunkowy na przystani w Mikoszewie, co upamiętnia okolicznościowa tablica.

Bibliografia:

- Augustowski B. (red) 1976, Żuławy Wiślane, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk
- Brzezińska A.W. (red) 2011, Żuławy: osvajanie krajobrazu kulturowego, Wydawnictwo Jasne, Pruszcz Gdański
- Brzezińska A.W. 2012, Wyznaczniki współczesnej kultury regionalnej Żuław, Studia KPZK, 146, 173-188
- Borzyszkowski J., Mikos von Rohrscheidt A., Lewandowska I., Czajkowski Sz., Kasprzak K., Raszka
- B. 2016, Turystyka kulturowa w miejscowościach wypoczynkowych, Gnieźnieńskie Forum Ekspertów Turystyki Kulturowej, Turystyka Kulturowa, 4, 120-131
- Cebulak K. 2010, Delta Wisły. Powyżej i poniżej poziomu morza, Stowarzyszenie Żuławy i Lokalna Grupa Działania Żuławy i Mierzeja, Nowy Dwór Gdański
- Długokęcki W. 1992, Osadnictwo na Żuławach w XIII i początkach XIV w., Muzeum Zamkowe, Malbork
- Domino J. 2013, Domy na Żuławach [w:] Na polderach i w podcieniach – krajobraz i architektura Żuław, Stowarzyszenie Miłośników Nowego Dworu Gdańskiego – Klub Nowodworski, Nowy Dwór Gdański
- Ebelt M., Staszek W. 2010, Program "Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław - do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015)" zwany "Programem Żuławskim - 2030", Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk
- Gąsiorowski A., Hochleitner J. (red) 2017, Żuławy w 1945 roku: źródła z niedalekiej przeszłości, Muzeum Stutthof (Sztutowo)
- Hochleitner J. (red) 2014, Bursztyn i żuławskie konteksty kulturowe, Muzeum Zamkowe, Malbork

- Hochleitner J. (red) 2016, Mniejszości narodowe i religijne na Żuławach, Muzeum Zamkowe, Malbork
- Iwicki I, 1988, Rozwój osadnictwa turystyczno-wypoczynkowego na tle warunków fizjograficznych Mierzei Wiślanej, Acta Universitatis Lodziensis, Turyzm_IV, 127-135
- Kasperek A. 2022, Mój płaski kraj Żuławy, Stowarzyszenie Miłośników Nowego Dworu Gdańskiego – Klub Nowodworski, Nowy Dwór Gdański
- Klim R. 1994, Śladami Mennonitów na Żuławach Wiślanych, Gdańsk
- Kondracki J. 1998, Geografia regionalna Polski, PWN, Warszawa
- Koperska-Kośmicka M. 2020, Dom podcieniowy na Żuławach, Instytut Kaszubski, Gdańsk
- Kowalik P. 2001, Polderowa gospodarka wodna na Żuławach delty Wisły, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa
- Lipińska B. 2012, Krajobraz kulturowy Delty Wisły – przekształcać czy zachować?, Studia KPZK PAN, 146, 189-224
- Makowski J., 1995, Setna rocznica wykonania przekopu Wisły 1895-1995, Instytut Budownictwa Wodnego, Gdańsk
- Makowski J., 1997, Wały przeciwpowodziowe dolnej Wisły, historyczne kształtowanie, obecny stan i zachowanie w czasie znacznych wezbrań, Instytut Budownictwa Wodnego, Gdańsk
- Mazurowski R.F. 2014, Prahistoryczne bursztyniarstwo na Żuławach Wiślanych : późnoneolityczne centrum pozyskiwania i obróbki bursztynu na niedźwiedziówcekim mikroregionie osadniczym (3300-2400 l. p.n.e.), Muzeum Zamkowe, Malbork
- Mikos von Rohrscheidt A. 2016, Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy, KulTur, Poznań
- Nieroda J. 1949, Zagospodarowanie Żuław, Instytut Bałtycki, Gdańsk
- Nowicki J. , Liziński T.2004, Przyrodnicze i techniczne uwarunkowania rozwoju rolnictwa w regionie Żuław Wiślanych, Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie, Tom T. 4, z. 2a, 51--62
- Opitz M. 2001, Tiegenhof = Nowy Dwór Gdański, Nowy Dwór Gdański
- Opitz M., 2009, Żuławy – czas przełomu, Nowy Dwór Gdański
- Opitz M., Sosnowski P. 1998, Delta Wisły – krajobraz dla konesera, Nowy Dwór Gdański
- Paprot-Wielopolska A. 2018, Żuławy i Powiśle : kreowanie tożsamości lokalnych i regionalnych po 1989 roku, Wydawnictwo Naukowe "Scholar"
- Praca zbiorowa 2005, Audyt turystyczny powiatu nowodworskiego, Business Mobility International Spółka z o.o., Słupsk
- Praca zbiorowa 2009, Domy żuławskie: w poszukiwaniu zagubionej tradycji budownictwa, Lokalna Grupa Działania Żuławy i Mierzeja, . Nowy Dwór Gdański
- Praca zbiorowa 2010, Niezbędnik powodziowy Żuławiaka, Kosycarz Foto Press, Nowy Dwór Gdański
- Praca zbiorowa 2015, Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego Gminy Miasta Krynica Morska na lata 2015-2025, AMTpartner

Praca zbiorowa 2018, Program opieki nad zabytkami powiatu nowodworskiego, Nowy Dwór Gdański

Praca zbiorowa 2020, Powiat nowodworski, Statystyczne Vademecum Samorządowca, Urząd Statystyczny w Gdańsku

Witkowski R. 2009, Koleje wąskotorowe na Żuławach, Kolpress, Poznań

www.ambermine.pl

www.jantarvia.pl

www.klubnowodworski.pl

www.kolejzulawska.pl

www.mennoniciwpolsce.pl

www.nid.pl

www.nmm.pl/muzeum-zalewu-wislanego

www.petla-zulaw.pl

www.stutthof.org

www.zalewwislany.pl

www.zph.org.pl

www.zulawy.infopl.info